មហាសង្ក្រាន្ត

នេះនឹងគណនាឆ្នាំកុរនព្វស័កព.ស. ២៥៥១ ឥឡូវនេះសង្ក្រាន្តចូលមកនៅថ្ងៃសៅរ៍ ១២រោចខែចេត្រត្រូវនឹងថ្ងៃទី១៤ ខែមេសា ឆ្នាំ២០០៧ វេលាម៉ោង១២នឹង៤៨នាទី ព្រះអាទិត្យចរចេញពីមិនរាសី ចូលទៅឋិតនៅក្នុងមេសរាសី ដើរផ្លូវគោចរវិថីតាមវង់គោចររបស់ខ្លួន មានទេពធីតាមួយអង្គដែលត្រូវវេន ចុះមករក្សាលោកឆាតុព្រះនាមមហោទរា បុត្រីទី៧នៃកបិលមហាព្រហ្ម ទ្រង់គ្រឿងអលង្ការនិលរតន៍(ត្បូងព័ណ៌ខៀវ) សៀតផ្កាត្រកៀក(ពួកត្រាវ) ភក្សាហារសាច់ទ្រាយ ទ្រង់គង់ពាក់ឆៀងលើសត្វក្ងោកព្រះហស្តស្តាំកាន់ចក្រ ព្រះហស្តឆ្វេងកាន់ត្រីសូល៍ នាំអស់ទេពកញ្ញាទាំងមួយសែនកោដិ ហោះទៅកាន់គុហាកែវឈ្មោះគន្ធមាលី នាទីភ្នំកៃលាស នៅហិមពាន្ត ជាទីប្រតិស្ឋានទុកព្រះសិរសាកបិលមហាព្រហ្មជាព្រះបិតា ដម្កល់លើពានមាសនាំចេញមកដង្ហែប្រទក្សិណភ្នំព្រះសុមេរុតាមផ្លូវព្រះអាទិត្យចរជាគំរប់៦០នាទី ទើបនាំទៅតម្កល់ទុកនៅកន្លែងដើមវិញ ហើយប្រជុំទេវបុត្រទេវធិតាចូលទៅស្រង់ទឹកក្នុងមហាស្រះអនោតត្តដែលមានទឹកហូរចេញពីបំពង់កែវត្រជាក់ក្សេមក្សាន្ត ទើបនាំគ្នាទៅសមាទានសីល ក្នុងភគវតីសភា ដែលវិស្សកម្មទេវបុត្រនិម្មិតថ្វាយដើម្បីបន្ទោបង់អពមង្គលឲ្យជ្រះស្រឡះ ចំរើនសិរីសួស្តីជយមង្គល ជន្មាយុយឺនយូរដល់ទេវតានឹងមនុស្សលោក តាំងពីឆ្នាំថ្មីចូលមកដល់ បានសុខក្សេមក្សាន្តតរៀងទៅ។
ថ្ងៃអាទិត្យ១៣រោចខែចេត្រ ជាវារៈវនប័ត ថ្ងៃចន្ទ១៤រោចខែចេត្រជាវារៈឡើងស័ក ជាគម្រប់សង្ក្រាន្ត៣ថ្ងៃចូលជាសកលឆ្នាំកុរនព្វស័ក ពស ២៥៥១ តរៀងទៅ។

ក្នុងឱកាសសង្ក្រាន្តទាំង៣ថ្ងៃនេះ សូមប្រជាជនប្រុសស្រីរៀបចំទេវតាពលីទទួលស្វាគមន៍ទេវតាឆ្នាំថ្មីនឹងអុជប្រទីប ផ្កាលាព្រះរតនត្រ័យហើយខិតខំលះបង់ចិត្តអាក្រក់ដែលកើតមានក្នុងឆ្នាំចាស់នោះឲ្យជ្រះស្រឡះ តាំងចិត្តប្រព្រឹត្តល្អក្នុងឆ្នាំថ្មីធ្វើបុណ្យឲ្យទានតាមប្រពៃណី រក្សាសីលឲ្យបានខ្ជាប់ខ្ជួន នោះទេវតានឹងឲ្យពរសព្វសាធុការ លោកអ្នកនឹងមានសិរីសួស្តីសុភមង្គលវិបុលសុខគ្រប់ប្រការ ត្រជាក់ត្រជំអាយុយឺនយូរ តរៀងទៅ។

តទៅនេះ ដើម្បីងាយយល់អំពីប្រក្រតិទិនខ្មែរ ខ្ញុំចែកអត្ថបទជា៣ចំពូក។

<u>ចំពូកទី១</u> - សុរិយគតិ នឹង ចន្ទគតិ

នៅប្រទេសខ្មែរយើង មុនសម័យបារាំង យើងប្រើថ្ងៃ ខែ ឆ្នាំ ទៅតាមចន្ទគតិសុទ្ធ តែមកដល់សម័យបារាំង យើងមានប្រើចន្ទគតិផងសុរិយគតិផង លុះក្រោយសម័យបារាំង យើងប្រើតែសុរិយគតិសុទ្ធ។ ដោយហេតុថាប្រជាជនប្រទេសខ្មែរយើងកាន់ព្រះពុទ្ធសាសនា តែងនាំគ្នាធ្វើបុណ្យទានទៅតាមប្រពៃណីនឹងទៅតាមព្រះពុទ្ធបញ្ញត្តិដែលយកតាមចន្ទគតិទាំងអស់ ដូច្នេះយើងគួរយល់ន័យខ្លះៗដែលប្រើក្នុងចន្ទគតិ។

១- <u>**រដូវ**</u> - តាមចន្ទគតិ រដូវមាន៣ ហើយរដូវនិមួយៗមានរយៈពេល៤ខែ គឺ:

* ហេមន្តរដូវ ជារដូវទឹកសន្សើមឬរដូវរងា ចាប់ផ្តើមពី ១រោចខែកត្តិកដល់១៥កើតខែផល្គុន
* គិម្ហរដូវ ជារដូវក្តៅ ចាប់ផ្តើមពី ១រោចខែផល្គុនដល់១៥កើតខែអាសាឍ
* វស្សានរដូវ ជារដូវភ្លៀងធ្លាក់ ចាប់ផ្តើមពី ១រោចខែអាសាឍដល់១៥កើតខែកត្តិក

យើងសង្កេតឃើញថាអ្វីៗច្រើនចាប់ផ្តើមពីរនោច ព្រោះថាក្នុងសម័យពុទ្ធកាល គេរាប់រនោចជាដើមខែហើយបូរាណាចារ្យកំណត់យកខែមិគសិរជាខែចូលឆ្នាំដាក់ជាខែទី១។ តែរដូវតាមចន្ទគតិនោះមិនទៀងទាត់ទេ បើច្រើនឆ្នាំទៅ រដូវរងានឹងក្លាយទៅជារដូវក្តៅៗក្លាយទៅជារដូវរងាមិនខាន ព្រោះរដូវភ្លៀងក្តី រដូវផ្កា-ផ្លែឈើក្តី សុទ្ធតែតាមសុរិយគតិទាំងអស់។ ដូច្នេះហើយ បានជាពេលក្រោយមក វេលាចាប់ផ្តើមប្រើចុល្លសករាជទើបត្រឡប់ប្រើតាមសុរិយគតិវិញ ហើយកំណត់យកចូលឆ្នាំក្នុងខែចេត្រដែលជារដូវក្តៅ។ (ឯកសារលេខ៥)

២- <u>**ឆ្នាំ**</u> - តាមចន្ទគតិ ឆ្នាំមាន៣យ៉ាងគឺ:

* ឆ្នាំជាសុភាពឬឆ្នាំប្រក្រតី មាន៣៥៤ថ្ងៃ ចែកចេញជា១២ខែ
* ឆ្នាំចន្ទ្រាធិមាសឬឆ្នាំអធិកវារៈ មាន៣៥៥ថ្ងៃ ចែកចេញជា១២ខែ
* ឆ្នាំអធិកមាស មាន៣៨៤ថ្ងៃ ចែកចេញជា១៣ខែ គឺខែអាសាឍពីរដង ហៅបឋមាសាឍនឹងទុតិយាសាឍ

ឈ្មោះឆ្នាំទាំង១២ គឺ:

ឆ្នាំទី១	ជូត	ឆ្នាំកណ្តុរ	ឆ្នាំទី៧	មមី	ឆ្នាំសេះ
ឆ្នាំទី២	ឆ្លូវ	ឆ្នាំគោ	ឆ្នាំទី៨	មមែ	ឆ្នាំពពែ
ឆ្នាំទី៣	ខាល	ឆ្នាំខ្លា	ឆ្នាំទី៩	វក	ឆ្នាំស្វា
ឆ្នាំទី៤	ថោះ	ឆ្នាំទន្សាយ	ឆ្នាំទី១០	រកា	មាន់
ឆ្នាំទី៥	រោង	ឆ្នាំនាគ	ឆ្នាំទី១១	ច	ឆ្កែ
ឆ្នាំទី៦	ម្សាញ់	ឆ្នាំពស់	ឆ្នាំទី១២	កុរ	ជ្រូក

៣- **<u>ខែ</u>** - តាមចន្ទគតិ ខែមាន១២ ចែកជាពីរចំណែកគឺ:

* ខែ ដែលមាន៣០ថ្ងៃ ហៅ ខែពេញ

* ខែ ដែលមាន២៩ថ្ងៃ ហៅ ខែខាត

ខែនិមួយៗចាប់ផ្តើមពី ១កើត ដល់ ១៥កើត នឹងពី ១រោច ដល់ ១៤រោច(ខែខាត) ឬ ១៥រោច(ខែពេញ)

ថ្ងៃ៨កើត នឹង ថ្ងៃ៨រោច ហៅថ្ងៃសីល; ថ្ងៃ១៤កើត នឹង ថ្ងៃ១៣រោច(ខែខាត) ឬ ១៤រោច(ខែពេញ) ហៅថ្ងៃកោរ

ថ្ងៃ១៥កើត ហៅថ្ងៃពេញបូរមី; ថ្ងៃ ១៤រោច(ខែខាត) ឬ ១៥រោច(ខែពេញ) ហៅថ្ងៃដាច់ខែ

ឈ្មោះខែនិមួយៗមានឈ្មោះដែលហោរាហៅឫក្សមានដួងជាសំគាល់។

ឧទាហរណ៍ ឫក្សមិគសិរមានដួងក្តាន់ជាសំគាល់

ខែទី១	មិគសិរ	ក្តាន់	២៩ថ្ងៃ	ខែទី៧	ជេស្ឋ	ពពែ	២៩ឬ៣០ថ្ងៃ
ខែទី២	បុស្ស	ក្តាម	៣០ថ្ងៃ	ខែទី៨	អាសាធ	សីហ:	៣០ថ្ងៃ
ខែទី៣	មាឃ	ស្វាព្រាហ្មណ៏	២៩ថ្ងៃ	ខែទី៩	ស្រាពណ៍	ផ្កាឈើ	២៩ថ្ងៃ
ខែទី៤	ផល្គុន	គោ	៣០ថ្ងៃ	ខែទី១០	ភទ្របទ	រមាស	៣០ថ្ងៃ
ខែទី៥	ចេត្រ	ខ្លា	២៩ថ្ងៃ	ខែទី១១	អស្សុជ	សេះ	២៩ថ្ងៃ
ខែទី៦	ពិសាខ	ក្របី	៣០ថ្ងៃ	ខែទី១២	កត្តិក	កូនមាន់	៣០ថ្ងៃ

៤ -**<u>ថ្ងៃ</u>** - ថ្ងៃទាំងអស់មាន៧។ ថ្ងៃនិមួយៗចប់នៅវេលាអាធ្រាត ខ្មែរយើងរាប់ថ្ងៃអាទិត្យជាថ្ងៃទី១។ ពុទ្ធបញ្ញត្តិដែលមានព្រះសង្ឃ នឹងឧបាសក ឧបាសិកា តម្រូវឲ្យយកផុតថ្ងៃនៅវេលាភ្លឺគឺវេលាអរុណរះ។ បញ្ញត្តិនេះបានតែកិច្ចការជាប្រយោជន៍ធម៌វិន័យទេ។

អាទិត្យ ចន្ទ អង្គារ ពុធ ព្រហស្បត៏ សុក្រ សៅរ៍

<u>ចំពូកទី២</u> - មហាសង្ក្រាន្ត

ជាធម្មតា ប្រក្រតិទិនសុរិយគតិ-ចន្ទគតិត្រូវបានរៀបរៀងដោយក្រុមហោរាសាស្ត្រនឹងទំនៀមទម្លាប់នៃព្រះបរមរាជវាំង។

១ - **<u>សករាជ</u>** - សករាជមានន័យថា "កាល,យុគ,សម័យ" សំរាប់សំគាល់ព្រឹត្តិការណ៏ឬហេតុអស្ចារ្យណាមួយ។ សករាជដែលប្រើក្នុងប្រទេសខ្មែរតាំងពីបូរាណកាលមកមានៈ

១- បូរាណសករាជ ចាប់ផ្តើម៩១ឆ្នាំមុនពុទ្ធសករាជតែត្រូវបានយើងឈប់ប្រើយូរហើយពុំដឹងហេតុអ្វីទេ

២- ពុទ្ធសករាជ ចាប់ផ្តើម៥៤៤ឆ្នាំមុនគ្រិស្តសករាជ រាប់ពីថ្ងៃព្រះពុទ្ធទ្រង់បរិនិព្វានបាន១ថ្ងៃគឺពី១រោចខែពិសាខឆ្នាំម្សាញ់

៣- មហាសករាជ ចាប់ផ្តើមក្នុងឆ្នាំ៧៩គ្រិស្តសករាជ ត្រូវនឹងឆ្នាំថោះ។

ខ្មែរយើងនិយមប្រើ មហាសករាជ នៅសម័យអង្គរនឹងមុនសម័យអង្គរ។

ឯកសារជាច្រើននិយាយពីប្រវត្តិសករាជនេះតែមិនដូចគ្នាសុទ្ធសាតទេ។ មាននិទានថា នៅប្រទេសឥណ្ឌាខាងត្បូងមានការរាតត្បាតយ៉ាងខ្លាំងពីពួកសក:។ ក្រោយពីបានមហាជោគជ័យយ៉ាងសម្បើមមក ពួកនេះបានលើកក្សត្រិយ៍របស់ខ្លួនព្រះនាម "សាលីវាហន:"ឲ្យឡើងសោយរាជ្យ។ ស្តេចអង្គនេះបានតាំងសករាជរបស់ខ្លួនហៅថាសក:។

រាជពង្សាវតាខ្មែរថាព្រះបាទសម្តេចព្រះ"អរិជ្ជពលពាហនោព្រះកេតុមាលា" បានតាំងសករាជមួយដែរក្នុងពស៦២៣។ (ឯកសារលេខ៩)

ឯកសារនឹងសីលាចារិកនៅប្រទេសខ្មែរនឹងនៅប្រទេសឥណ្ឌា សរសេរថាសក:ឥតមានប្រើពាក្យមហាសករាជដូចឥឡូវនេះទេ ។

៤- ចុល្លសករាជ ចាប់ផ្តើមក្នុងឆ្នាំ៦៣៩គ្រិស្តសករាជ ត្រូវនឹងឆ្នាំកុរ។
គេពុំបានដឹងច្បាស់ពីប្រវត្តិសករាជនេះទេគ្រាន់តែដឹងថាប្រហែលចាប់ផ្តើមនៅប្រទេសឥណ្ឌាមុនគេ។
ពង្សាវតាភូមាបានអះអាងថាចុល្លសករាជជាស្នាព្រះហស្តរបស់ព្រះសង្ឃមួយអង្គព្រះនាម"សង្ករត្ននមុន្សោបាហន"។ ព្រះសង្ឃអង្គនេះជាអ្នកជំនាញខាងក្បួនហោរាទស្សន៍ទាយ ក្រោយពីចាកសិក្ខាបទនឹងដេញស្តេចសោយរាជ្យរួចហើយ ក៏តែងតាំងខ្លួនឯងជាស្តេចនៅភូមា ។ (ឯកសារលេខ៧)
រាជពង្សាវតាខ្មែរយើងថាព្រះបាទបទុមសុរិយវង្សបានតាំងសករាជមួយដែរក្នុងពស១១៨៣។(ឯកសារលេខ៩)

២ - **ស័ក** - ស័កមានទាំងអស់១០គឺ:

ឯកស័ក	ទោស័ក	ត្រីស័ក	ចត្វាស័ក	បញ្ចស័ក
ឆស័ក	សប្តស័ក	អដ្ឋស័ក	នព្វស័ក	សំរឹទ្ធិស័ក

ខ្មែរយើងប្រើស័កភ្ជាប់ជាមួយសករាជគឺថាស័ករបស់ឆ្នាំ។ ឧទាហរណ៍ ឆ្នាំកុរ នព្វស័ក ពស២៥៥១។
យើងពុំដឹងច្បាស់ថាតើអ្នកណាបានបង្កើតស័កនេះទេ តែគួរកត់សំគាល់ថានៅប្រទេសផ្សេងៗឯទៀតដែលមានប្រជាជនកាន់ព្រះពុទ្ធសាសនាដូចប្រទេសកម្ពុជាដែរ ដូចជាប្រទេសលង្កា គេគ្មានប្រើស័កនឹងឈ្មោះឆ្នាំទេ គេថាពុទ្ធសករាជ២៥០០ ឬគ្រិស្តសករាជ១៩៥៦តែម្តង។ នៅប្រទេសឥណ្ឌា ក្នុងអាណាខេត្រខ្លះគេប្រើតែសករាជដូចប្រទេសលង្កាដែរ។ ប្រទេសភូមាក៏គ្មានប្រើឈ្មោះឆ្នាំឬស័កដែរ គេនិយមប្រើសករាជតែម្តងដូចជាពស២៥០០។
សៀវភៅរបស់លោកក្លងនួនបញ្ជាក់ថា ស័កកើតជាមួយចុល្លសករាជគឺថាចុល្លសករាជកើតឆ្នាំណា គេសន្មតឆ្នាំនោះជាឯកស័ក។ ចំណែកឯសៀវភៅរបស់លោកលី សុវីរ ថាស័កកើតក្នុងសម័យព្រះបាទកេតុមាលាបានឡើងសោយរាជ្យ។ ប្រជានុរាស្ត្របានតែងតាំងមហាសករាជពីឆ្នាំថោះពុទ្ធសករាជ៦២៣។
បើយោងទៅលើប្រវត្តិខាងលើនេះឃើញថាស័កជារបស់មហាសករាជឬចុល្លសករាជ មិនមែនស័ករបស់ព្រឹត្តិការណ៍ណាមួយឡើយ។ សូមជួយសង្កេត ឧទាហរណ៍ខាងក្រោមនេះ៖
ឆ្នាំគស២០០៧ត្រូវនឹងឆ្នាំកុរ មហាសករាជ១៩២៩ ត្រូវនឹង ចុល្លសករាជ១៣៦៩ ត្រូវនឹង ពស២៥៥១ នព្វស័ក។
យើងឃើញថានព្វស័ក(លេខខាងចុង)ត្រូវនឹងមហាសករាជនឹងចុល្លសករាជមែន ចុះហេតុអ្វីបានជាយើងថា ឆ្នាំកុរពស២៥៥១ នព្វស័កដែរ?
ចម្លើយខាងលើនេះមាននៅក្នុងសៀវភៅ "បញ្ជាក់សករាជ" របស់លោកក្លង នួន ភ្នំពេញ ១៩៥៧ ពិនិត្យដោយសម្តេចសង្ឃរាជ ជួន ណាត ដូចតទៅ៖
ព្រះពុទ្ធទ្រង់បរិនិព្វានក្នុងឆ្នាំម្សាញ់បញ្ចស័ក។ បើយើងរាប់ថយក្រោយមកវិញ ឃើញថាឆ្នាំម្សាញ់ដែលព្រះពុទ្ធទ្រង់បរិនិព្វាននៅលើនព្វស័កទេ។ បើស័កកើតក្រោយពុទ្ធសករាជ ហេតុអ្វីយើងមានប្រើស័កក្នុងឆ្នាំម្សាញ់មុនមានមហាសករាជនឹងចុល្លសករាជហើយឈ្មោះស័កមិនត្រូវទៀតផង? លោកឧកញ៉ាហោរាធិបតី អ៊ុម យក់ មានប្រសាសន៍ថា ឯកស័កដែលមានសព្វថ្ងៃនេះ ចាប់ផ្តើមប្រើជាមួយគ្នានឹងចុល្លសករាជហើយសំរាប់តែចុល្លសករាជទេគឺថាចុល្លសករាជកើតឆ្នាំណា គេសន្មតឆ្នាំនោះជាឯកស័ក។ ឯបញ្ចស័កដែលគេកំណត់ទុកក្នុងឆ្នាំម្សាញ់កាលព្រះពុទ្ធទ្រង់បរិនិព្វាននោះគ្រាន់តែជាទីសំគាល់ខន្ធ៥នៃព្រះអង្គ ដែលរំលត់ក្នុងពេលនោះ។
៣ - **ពុទ្ធសករាជខុសគ្នា** - ក្នុងឆ្នាំរកខ្មែរត្រូវនឹងគ្រិស្តសករាជ១៩៥៦ ភូមាកំណត់ថាពុទ្ធសករាជ២៥០០ឆ្នាំ ចុល្លសករាជ១៣១៨ឆ្នាំ បានធ្វើបុណ្យធំមួយដែលយើងហៅថា"បុណ្យពាក់កណ្តាលសាសនា"។
ចំណែកស្រុកខ្មែរយើង បុណ្យឆ្លងចេតីយសារីរិកធាតុបានប្រព្រឹត្តទៅនៅថ្ងៃអាទិត្យ១៤កើតខែពិសាខឆ្នាំរកានព្វស័ក២៥០០ត្រូវនឹងថ្ងៃ១២ឧសភា ១៩៥៧។ ហេតុអ្វីក៏ហុសគ្នា១ឆ្នាំ?
នៅប្រទេសឥណ្ឌា លង្កា នឹងភូមា គេប្រើ "ពុទ្ធសករាជបច្ចុប្បន្ន" គឺឆ្នាំដំបូងរបស់ពុទ្ធសករាជជាឆ្នាំទី១ ចំណែកឯ ប្រទេសខ្មែរ សៀម លាវ គេរាប់ឆ្នាំដំបូងរបស់ពុទ្ធសករាជជាឆ្នាំទី០(សូន្យ)ហៅ "ឆ្នាំកន្លង") ។ (ឯកសារលេខ៧)

សេចក្តីអធិប្បាយខាងលើបញ្ជាក់ថាខ្មែរយើងរាប់ឆ្នាំ២៥០០ លុះត្រាតែឆ្នាំនោះកន្លងផុត។ តែក្រោយពីគស១៩៥៧មក សម្តេចសង្ឃជួន ណាត សម្រេចឲ្យយកពុទ្ធសករាជបច្ចុប្បន្នមកប្រើវិញដូចប្រទេសនានាដែលកាន់ពុទ្ធសាសនាទាំងអស់ (ត្លង់ នួន) ។

៤ - **<u>អធិកមាស</u>** - ឆ្នាំមាន១៣ខែ

ឧបមាដូចនៅថ្ងៃពេញបូរមីខែមាឃឆ្នាំឆ្លូវសប្តស័កចុល្លសករាជ១២៨៧ ព្រះចន្ទស្ថិតក្នុងឫក្សខែបុស្ស, ពេញបូរមីខែផល្គុនព្រះចន្ទស្ថិតក្នុងឫក្សខែមាឃ។ គោចរព្រះចន្ទយឺតដូច្នេះបានជាឆ្នាំខាលអដ្ឋស័កចុល្លសករាជ១២៨៨ត្រូវបន្ថែមខែអាសាធជាបឋមាសាធនឹងទុតិយាសាធ ដើម្បីឲ្យព្រះចន្ទទៅស្ថិតនៅក្នុងឫក្សរបស់ខ្លួន។

បណ្តាខែទាំង១២ មានខែ៣គឺ ផល្គុន អាសាធ នឹងភទ្របទ មានដួងមួយគូ១ះ

ផល្គុន មានដួងពីរហៅ បុព្វផល្គុណី(គោឈ្មោល) នឹង ឧត្តរផល្គុណី(គោញី)

អាសាធ មានដួងពីរហៅ បុព្វាសាធ(រាជសីហ៍ឈ្មោល) នឹង ឧត្តរាសាធ(រាជសីហ៍ញី)

ភទ្របទ មានដួងពីរហៅ បុព្វភទ្ទបទា(រមាសឈ្មោល) នឹង ឧត្តរភទ្ទបទា(រមាសញី)

ហេតុនេះហើយបានជាពីបូរាណ ហោរាអាចលើកខែ៣នេះបើរាសីចក្ររិលដល់ខែណា ឆ្នាំនោះត្រូវលើកខែនោះ ដើម្បីបង្គ្រប់ប្រក្រតិទិន។ តែដោយពុទ្ធបញ្ញត្តិ មានឧបោសថ១០ក្នុងគិម្ហរដូវក្នុងឆ្នាំអធិកមាស ទើបហោរាលើកអធិកមាសតែខែអាសាធ។ (សូរ្យិយាត្រឡើងស័ក អ៊ុម ពូវ ពុទ្ធសាសនបណ្ឌិត្យ ភ្នំពេញ ១៩៧០)

៥- **<u>ចន្ទ្រាធិមាស</u>** - បន្ថែម១ថ្ងៃក្នុងខែជេស្ឋ

ឯការ បន្ថែម១ថ្ងៃក្នុងខែជេស្ឋនោះគឺគោចរព្រះចន្ទលឿនហួសវិញ ឧបមានៅ១រោចខែអាសាធព្រះចន្ទស្ថិតក្នុងឫក្ស២រោច។

៦- **<u>សង្ក្រាន្</u>**-- មានន័យថា ដំណើរព្រះអាទិត្យចូលកាន់រាសីថ្មីគឺដំណើរដាច់ឆ្នាំចាស់ផ្លាស់ឆ្នាំថ្មីឬពិធីចូលឆ្នាំថ្មី។

យើងដឹងថា ឆ្នាំចន្ទគតិខ្លីជាងឆ្នាំសុរិយគតិ។ ដោយហេតុថាចូលឆ្នាំយកតាមសុរិយគតិ ដូច្នេះទើបមានបន្ថែម១ថ្ងៃឬ១ខែក្នុងឆ្នាំខ្លះ។ តាមក្បួនហោរាសាស្ត្រ ការបន្ថែម១ថ្ងៃឬ១ខែ មកពីគោចរព្រះចន្ទលឿនឬយឺតបន្តិចៗរាល់ឆ្នាំ ព្រះចន្ទមកបិតក្នុងឫក្សពុំបានទៀងទាត់ហើយចូលក្នុងឫក្សផ្សេងទៅវិញ។

ហោរាសាស្ត្រនិយាយរាសីកាលណាប្រើជាវង្វាស់វង្វាល់ ទាំងអស់មាន១២ រាប់ពីរាសី០ដល់រាសី១១។ មួយរាសីមាន៣០អង្សាហើយ១អង្សាមាន៦០លិប្តា។ ហោរាកំណត់ថ្ងៃចូលឆ្នាំនៅវេលាសុរិយាឆ្លងពីរាសី១១ចូលទៅដល់រាសី០ ហៅថ្ងៃសង្ក្រាន្ត។
ពិធីចូលឆ្នាំមាន៣ថ្ងៃ(ឆ្នាំខ្លះមាន៤ថ្ងៃ)។ ថ្ងៃទី១ ហៅថ្ងៃចូលឆ្នាំ ថ្ងៃកណ្តាលហៅវនប័ត ថ្ងៃចុងក្រោយហៅថ្ងៃឡើងស័ក។

ហោរាគណនាជាដំបូងរកថ្ងៃឡើងស័ក គឺថ្ងៃឡើងស័កនេះហើយដែលផ្តល់ថ្ងៃឯទៀតមានថ្ងៃចូលឆ្នាំ ថ្ងៃវនប័តជាដើម។

ត្រូវចងចាំថា តាមក្បួនហោរាសាស្ត្រខ្មែរយើង **ថ្ងៃឡើងស័កត្រូវនៅក្នុងចន្លោះពី ៦កើតខែចេត្រ ទៅ ៥កើតខែពិសាខ។**

បើថ្ងៃឡើងស័កនៅចន្លោះពី ៦កើតខែចេត្រ ទៅ ៩រោចខែចេត្រ ឆ្នាំនោះជាឆ្នាំជាសុភាពឬឆ្នាំប្រក្រតីមាន១២ខែ។

បើថ្ងៃឡើងស័កនៅចន្លោះពី ១០រោចខែចេត្រ ទៅ ៥កើតខែពិសាខ ឆ្នាំនោះជាឆ្នាំអធិកមាសមាន១៣ខែ។

រូបមន្តដែលហោរាប្រើក្នុងការគិតលេខផ្សេងៗដើម្បីធ្វើមហាសង្កាន្តសន្មតឆ្នាំទី១របស់សករាជនិមួយៗនៅថ្ងៃឡើងស័កគឺ:

-បូរាណស័ករាជ១	ថ្ងៃពុធ៨កើតខែចេត្រឆ្នាំកុរ
-ពុទ្ធស័ករាជ១	ថ្ងៃព្រហស្បតិ៍១៣កើតខែចេត្រឆ្នាំម្សាញ់
-មហាស័ករាជ១	ថ្ងៃពុធ១១រោចខែចេត្រឆ្នាំឆោះ
-ចុល្លស័ករាជ១	ថ្ងៃចន្ទ១២កើតខែចេត្រឆ្នាំកុរ

<u>ចំពូកទី៣</u> - របៀបរកឈ្មោះឆ្នាំនឹងស័ក

យើងអាចដឹងបានដោយងាយនូវឈ្មោះឆ្នាំ ឬស័ក បើយើងដឹងសករាជណាមួយ។

១ - **រកឈ្មោះឆ្នាំ** - ខ្មែរយើងរាប់ឆ្នាំជូតជាទី១..................ឆ្នាំកុរជាទី១២

បើយើងស្គាល់ពុទ្ធសករាជ យើងត្រូវរក ចំនួនសេស = (ពស + ៥) ចែក ១២

បើយើងស្គាល់មហាសករាជ យើងត្រូវរក ចំនួនសេស = (មហ + ៣) ចែក ១២

បើយើងស្គាល់ចុល្លសករាជ យើងត្រូវរក ចំនួនសេស = (ចល + ១១) ចែក ១២

បើយើងស្គាល់គ្រិស្តសករាជ យើងត្រូវរក ចំនួនសេស = (គស + ៩) ចែក ១២

ចំនួនសេសនេះហើយជាលេខរាងរបស់ឈ្មោះឆ្នាំ។

ក-ឧទាហរណ៍ ពស២៥៥០

២៥៥០+៥=២៥៥៥ ; ២៥៥៥ ចែក ១២ បានចំនួនសេស ១១ ; ឆ្នាំទី១១ គឺឆ្នាំច

ខ- ឧទាហរណ៍ គស២០០៧ (សករាជក្រោយថ្ងៃឡើងស័ក)

២០០៧+៩=២០១៦ ; ២០១៦ ចែក ១២ បានចំនួនសេស ០ ; ឆ្នាំទី០ = ឆ្នាំទី១២ គឺឆ្នាំកុរ

២ - **រកស័ក** - ចំពោះមហាសករាជនឹងចុល្លសករាជ លេខខាងចុងជាលេខស័ក។

បើពុទ្ធសករាជគឺលេខខាងចុងរបស់(ពស - ២)

ឧទាហរណ៍ ពស២៥៥១ ; (២៥៥១ - ២) = ២៥៤៩ ; លេខ៩ គឺ នព្វស័ក

បើគ្រិស្តសករាជ(សករាជក្រោយថ្ងៃឡើងស័ក)គឺលេខខាងចុងរបស់(គស + ២)

ឧទាហរណ៍ គស២០០៧ ; (២០០៧ + ២) = ២០០៩ ; លេខ៩ គឺ នព្វស័ក

មុននឹងបញ្ចប់អត្ថបទសង្ខេបនេះ ខ្ញុំសូមអគុណដល់លោកម៉ក់ ភឿនដែលតែងតែបានផ្តល់បន្ថែមឯកសារជាច្រើនក្នុងការស្រាវជ្រាវនានារបស់ខ្ញុំ។ ម្យ៉ាងទៀត ខ្ញុំយល់ថាអត្ថបទនេះច្បាស់ជាមានការភាន់ច្រឡំឬការខ្វះខាតខ្លះមិនខាន សូមអស់លោកអ្នកអានមេត្តាអធ្យាស្រ័យនឹងសូមជួយកែតម្រូវនឹងបំពេញឲ្យរិតតែបានប្រសើរថែមទៀតផងចុះ ខ្ញុំសូមអគុណទុកជាមុន។

រស់ វ៉ាន់ថា

ឯកសារពិគ្រោះ

១- វប្បធម៌ អរិយធម៌ខ្មែរ លី សុវីរ ភ្នំពេញ ឆ្នាំ២០០៤

២- មហាសង្ក្រាន្ត ឱម ខែម ពុទ្ធសាសនបណ្ឌិត្យ ភ្នំពេញ ២០០១

៣- សូរ្យយាត្រឡើងស័ក-ប្រក្រតិទិន អ៊ុម ពូរ ពុទ្ធសាសនបណ្ឌិត្យ ភ្នំពេញ ១៩៧០

៤- បញ្ជាក់សករាជ ភ្លូង នួន ភ្នំពេញ ១៩៥៧

៥- ព្រះរាជពិធីទ្វាទសមាស (ភាគ១) ពុទ្ធសាសនបណ្ឌិត្យ ភ្នំពេញ ១៩៦៩

៦- Astronomie cambodgienne J.G. Faraut Phnom-Penh 1910

៧- L'Astrologie dans la vie quotidienne en Thaïlande (Thèse de doctorat soutenue par Nathalie Martin) Paris 2001

៨- Southeast Asian Ephemeris J.C. Eade USA 1989

៩- Chroniques Royales du Cambodge – (des origines légendaires jusqu´à Paramaraja 1er) par Mak Phoeun Paris 1984

១០- Samdech Phra Chao Tak Sin Maharat - Roi de Thonburi (These de doctorat soutenue par Jacqueline de Fels) Paris 1976

១១- Numismatique et Change n° 317

វិលទៅរកទំព័រចាស់វិញ ដោយចុចលើព្រួញ " ← " ដែលនៅ កៀនកញ្ចក់ ខាងលើ និងខាងឆ្វេង។